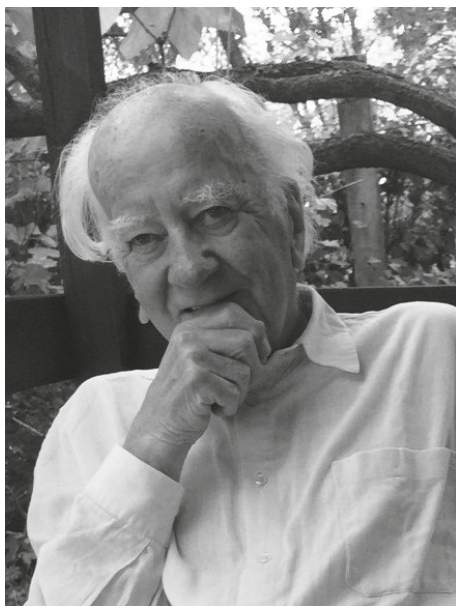

DR. JÁKI LÁSZLÓ 1931 – 2020

In memoriam dr. Jáki László

Fájdalmas volt a hír, dr. Jáki László neveléstörténész 2020. május 10-én, életének 89. évében, rövid szenvedés után visszaadta lelkét Teremtőjének. 1931. június 29-én született Budapesten. A Budapesti Műszaki Egyetemen ismertem meg, 1969/70-ben a neveléstörténet-tanárom, a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpontban (FPK) első főnököm volt, majd évtizedeken át munkatársam, és mindvégig barátom.

A temetése napján a Kossuth Rádió reggel közölte, hogy „a koronavírus járvány miatt, átmenetileg bezárt Országos Széchényi Könyvtár ismét látogatható”. Biztosan tudom, a Tanár úr azonnal indult volna fenntartott asztalához, miként

*„Lezárom a könyvet, letörölöm a tollat,
Még nedves a lap, de a munka kész.
Keresztet a könyvre, a szívre, a szájra:
Ez a pont, ez a csend, ez a teljesedés.
A munka, a munka, a munka egész!”*
Sík Sándor: Nézz fel a kékbe

nyugdíjasként évek óta majd minden nap tette, hogy folytassa kutatásait, s hogy mielőbb megjelenjen legújabb tanulmánya egy tudós tanárról, avagy elemzése – például az iskolai önképzőkörökről, diákok szerkesztette lapokról.

2021-ben 90 éves lenne dr. Jáki László címzetes egyetemi docens, neveléstörténész kutató, Szinyei József-díjas bibliográfus, könyvsorozatok, folyóiratok szerkesztője, számos pedagógiai intézet vezető munkatársa, több főiskola és egyetem egykori oktatója. Gazdag és hosszú életének, kutatói és pedagógiai munkásságának tudományos feldolgozása, összegzése, értékelése nekünk, egykori tanítványainak, munkatársainak, tisztelőinek, mielőbbi fontos kötelességünk.

A „Tanár úr” ismert volt, köztiszteltben állt, 80. születésnapja alkalmából több pedagógiai folyóirat hasábjain közel harmincan köszöntöttük. Most is úgy látom, miként akkor írtam: „Talán már megfáradt, de most is sugárzik belőle a szakmai érzékenység és közvetlenség, az átfogó tudás és érdeklődés, a munkakedv és mások munkára készítése, a nyitottság és odafigyelés, kitartó ügyesség és szerénység, a humor

és elegancia.” Nem ismételném meg mások méltató szavait, az akkor írott mondataim mindegyikét sem, csupán megpróbálom emlékezetesebb találkozásainkat, közös munkáinkat, hosszú baráti beszélgetéseink során megismert emberségét, sajátos látásmódját, módszerét búcsúzóul felidézni.

Történelem és pedagógia szakos tanárként végzett, kezdőként tanított általános iskolában, tanítóképzőben, volt napközi nevelő. Az '50-es évek iskolai viszonyainak bemutatása végett többször derűsen elmesélte, hogy amikor az Állami Balettintézetbe helyezték, az általa nem tanult és beszélt orosz nyelv tanításával is megbízták. Kutatói munkáját az Országos Pedagógiai Intézetben, a felső szintű oktatást a Testnevelési Főiskolán kezdte meg a '60-as években, majd a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpontban, illetve a Budapesti Műszaki Egyetemen folytatta. *A pedagógiai kutatómunka legfontosabb forrásai* c. disszertációját 1963-ban védte meg a József Attila Tudományegyetemen. Ennek folyományaképp, Zibolen Endre neveléstörténész mellett kapcsolódott be a neveléstudományi művek bibliográfiai feldolgozásába az Országos Pedagógiai Könyvtárban, amelynek jogutódjában, az OPKM-ben 1989-től főmunkatárs, később a Kiadói Osztály vezetője lett.

Neki köszönhetem, hogy 1970-ben, a BME Mérnök- és Műszaki Tanárképző Intézet hallgatójaként, tudományos segédmunkatárs lettem a FPK-ban, ahol tudományos titkárként dolgozott. A történet leginkább engem érintett, de a kort és Jáki tanár urat jellemzi. Feladatom hivatalosan a tervezett *A magyar és egyetemes képes neveléstörténet* c. könyv általa gyűjtött többezres, borítékokban őrzött képanyagának rendszerezése volt. Élvezettel birkóztam az állománnyal, közben diplomáztam – de nem folytathattam ezt a munkát, a tanári pályázatok pedig már

lezáródtak. A központ direktora közölte, *„Testvér, most bérceretproblémák miatt nem vehetünk állományba, viszont a Fővárosi Pedagógiai Intézetben azonnal alkalmaznának.”* Ott kezdtem hát dolgozni, és csak 15 év múltán tudtam meg, hogy az intézeti párttitkár emelt ellenem vétőt, mivel a Piarista Gimnáziumban érettségiztem – Jáki tanár úr azonban gondoskodott rólam. Tanítványaira mindig figyelt. Több egykori mérnök-tanár, testnevelő tanár szakos hallgatójának később is kísérté, segítette pályafutását.

A neveléstudomány területén végzett bibliográfiai munkájának nagysága szinte felmérhetetlen, eredménye nélkülözhetetlen. Legszívesebben mégis neveléstörténetet tanított. Előadásain könyv nélkül és könyvekből is gyakran idézett és értékelt lényeges, szellemes és emlékezetes gondolatokat az egyetemes és magyar neveléstörténet nagyjaitól.

A neveléstudomány egészét illetően; nem véletlenül került ez a terület érdeklődése fókuszába: *„A neveléstudomány és a didaktika gyöngye lábakon állt akkor, a neveléstörténet meg igazi tudománynak tűnt”* – mondta egy interjújában. Ezt a meglátást nagyra becsült tanára, Ravasz János, és a Pestalozzi-kutató Zibolen Endre neveléstörténészek hitelesítették számára, és számomra is. A kritika ma is részben érvényes. Az interjújában megfogalmazott másik gondolata miatt idézem még: *„A neveléstörténet tanulmányozása során jutottam arra az álláspontra, hogy a pedagógus a legfontosabb, én egyedül benne hiszek.”* Igaza volt, tapasztalatom és kutatásaim alapján igazolni tudom, hogy a tanárok tudása és hitelessége határozza meg a nevelés hatékonyságát, az oktatásmódszertani újítások elterjedését, illetve a tanulási teljesítményeket.

Nemcsak tanítványaival törődött, példaszerű volt az elődök iránti tisztelete. Éveken át rendszeresen látogatta idős vagy elesett tudós munkatársait, néha engem is

magával vitt, s utána mindig az életútjukat is értékelte egy-egy beszélgetésünk során. Valamiféle folytonosságot biztosított. Így kerülhettem pl. Hegedűs Géza, Kontra György, Ravasz János és mások közelébe, akik később sorra feltűntek az általa nagy gondossággal szerkesztett *Mesterek és tanítványok*, vagy a *Tudós tanárok – tanár tudósok* sorozatban, amelyben megjelenhetett Kovács Mihály piarista tanáromról is egy kötet a közel 60 között.

Jáki László ezen gazdag életutak, életpályák bemutatásán, közkinccsé tételén túl, a neveléstörténet számos más területével is foglalkozott. Kitűnő memóriája, illetve a magyar pedagógiai szakirodalom feldolgozása és a bibliográfiák összeállítása okán rendkívül tájékozott volt, óriási rálátással bírt a neveléstudomány egészére. Az írásos források mellett a tárgyi emlékek, főként a hagyományos taneszközök és a vizuális szemléltetőeszközök érdekelték. Könyvet írt a hazai filmoktatásról, tanulmánykötetet szerkesztett a szemléltetés évszázadairól, tanulmányt a pedagógusok levelező oktatásában használható oktatástechnikai eszközök és módszerek jelentőségéről.

Az újabb audiovizuális információhordozók, oktatóprogramok részben a távoktatás révén váltak számára érdekessé. Az első, 1974-es Tihanyi Távoktatási Konferenciát Csoma Gyula, az Országos Pedagógiai Intézet egyik vezetője, Kovács Ilma kutatásvezető és Jáki László, az FPK igazgatóhelyettese szervezték meg. Több távoktatási kutatási programot koordinált, s ez a munka a távoktatás értelmezésén, eredményes módszereinek megalapozásán túl konkrét, oktatástechnológiai megoldásokat használó, önálló tanulásra alkalmas tananyagokat, tesztyűjteményeket eredményezett.

A '80-as évektől kezdve – talán 10 éven keresztül – az Országos Oktatástechnikai Központban dolgoztunk együtt, ő a Kiadói

Osztályt irányította, én az Oktatásfejlesztési, később a Pedagógiai Főosztály vezetője voltam. Ez utóbbin közel 30 tantárgygon-dozó szerkesztő dolgozott, akik a közokta-tás számára audiovizuális információhordozókat, oktatócsomagokat, módszertani kiadványokat terveztek és készítettek. Ezek kiadását biztosította az általa kormányzott Kiadói Osztály. Mindez évente minimum 50-60 tételt jelentett, s ehhez jött még a felsőoktatás számára évi 4-5 oktatófilm, később videó, amelyek terjesztése szintén oda tartozott. Az OOK-ban együtt töltött évek során azt is megtapasztaltam, hogy Jáki tanár úr miként irányít operatív, konkrét kiadói folyamatokat, és miként vállalt részt a gyakorlati tudományszervezésben.

Az általa kigondolt, 1983-ban, a Tatai Várban rendezett „Taneszközök régen és ma” kiállítás még közelebb hozott mindkettőnket. A taneszközök története iránti érdeklődésemet ennek a kiállításnak köszönhetem, hiszen én oktatástechnológiával, új információs és kommunikációs eszközök fejlesztésével, iskolai alkalmazásának módszereivel foglalkoztam.

A rendszerváltás tájképe a vállalatát alakította, majd egy veszprémi MSZMP-s ejtőernyős igazgató vezényletével kft-kre bontott, előprivatizált OOK-tól mindketten önként elbúcsúztunk. A közéletet mindig figyelemmel kísérte, hivatásához méltóan érzékeny volt a társadalmi jelenségekre. Szépreményű intézményünkéről – javaslatára, mivel nem hagyhatta szó nélkül – *Egy háttérintézmény tündöklése és megbuktatása* című cikk megírásával emlékeztünk meg – azon mélázva a *Köznevelés*-ben, hogy hová lett az 1973-ban 210 millió magyar forintért és 1,7 millió UNESCO-UNDP dollárért létrehozott, nemzetközi hírű, modern intézmény vagyona. Na meg arról, hogy mivé lehet 150 összeszokott munkatárs, köztük vagy 40 világot járt oktatástechnológus kutató tudása. Ő aztán

az OPKM-be ment a Kiadói Osztály vezetőjének, én meg az ELTE TTK-n kezdtem új életet tanárként. Ekkortól, mintegy 10 évig, sok közös munka, és persze a barátság tartott össze. Csak később lett ismét azonos a munkahelyünk.

A magyar iskola ezeréves, 1996-ban esedékes évfordulójának nagyszabású megünneplésére alakított „Millenniumi előkészítő bizottság” titkári teendőit Jáki László látta el, de neveléstörténészként is munkálkodott az ügyben. A millenniumi program keretében számos kiállítás nyílt, több neveléstörténeti kiadvány jelent meg, köztük a vele és hallgatóimmal együtt szerkesztett, virtuális *Tanszermúzeum* című CD-ROM, 28 magyar gyűjteményből származó, közel 1000 muzeális taneszköz multimédiás katalógusa. Angol nyelvű verziója, a bázei Worlddidac magyar standján bemutatott patinás és modern taneszközökkel együtt, nemzetközi sikert aratott.

Az előadások mellett – a Tanár úr kiváló előadó volt – a kézzel fogható alkotásokat, s magát az alkotási folyamatot is sokra értékelte, legyen az kiállítás, kiadvány, film, CD, vagy videó. Gyakran bejött az ELTE TTK Oktatástechnikai Központjába, a multimédia laborba és a videostúdióba, ahol a millenniumi év eseményeiről készülő, kétrészes dokumentumvideó utómunkálatai folytak. Ilyenkor mindig elbeszélgetett a hallgatóimmal is, megosztotta velünk gondolatait, kérdezgette őket – tudását, nyitottságát, szellemességét és közvetlenségét nem lehetett nem értékelni. Életszerető, társasági ember volt, sokszor idézte Füst Milánt: *„Az öröm olyan galamb, amely a laza lélekre száll.”*

Szeretett és tudott együtt dolgozni filmesekkel, fotósokkal, grafikusokkal, informatikusokkal. Ezek elmondását azért tartom fontosnak, és jellemzőnek, mert Jáki tanár úr, aki az írógépet jól használta,

hiszen mindig azzal dolgozott, 70 éves korára fokozatosan átállt a számítógépre, azon írt, elsajátította egyes elektronikus adatbázisok kezelését, megismerte és mérlegelte az új elektronikus médiumok következményeit. Az Agria Media 2011 konferencián elhangzott, *Az információs társadalom és a pedagógia* című előadásában összefoglalta a probléma lényegét: *„Csodálatos a technika, de tudunk-e élni ezzel a lehetőséggel? [...] A TV nézése nem grund, nem játszótér, a szereplők nem jeleznek vissza, nem pofoznak meg, nem dicsérnek, így nem alakul ki egy közösség által kontrollált önkép. [...] Ki tudjuk-e védeni a televízió segítségével lakásunkba betörő manipulációt, azaz a vizuális magánlaksértést? [...] A nevelés terén, ha nem is korábbi értelemben, új alapokra kell helyezni a közösségi nevelést, a testnevelést, [...] a lehetőségekkel való élni tudást, az élet értelmének megtalálását, a műveltséget, az értékekhez való viszonyt, a múlt értékeinek megővését, a hagyományok tiszteletét.”*

Az egyetemről, ahol szabadabb lett az életem, magam is szívesen és gyakran mentem át hozzá és a könyvtárba, mivel a sok közös munkához forrásokra volt szükségem, más dolgokban pedig a tanácsait kértem és meg is kaptam. Megtiszteltetésnek tekintettem, amikor az 1999-ben újraindított *Könyv és Nevelés* folyóirat felelős szerkesztőjeként, az újraindított folyóirat taneszköz-rovatának gondozására kért, és mint mindig, írásra bízott. A folyóiratot illetően elmondható, hogy hiába volt annak szerkesztőbizottsága, főszerkesztője, az ő kitartása nélkül, a sok intézeti átalakulás, a saját nyomda megszűnése, a közbeszerzési bonyodalmak miatt a lap talán megszűnt volna. Elgondolkodtató, hogy a nevezetes könyvsorozatainak kiadásához szükséges anyagiakat többnyire általa megnyert támogatók, alapítványok, magánszemélyek biztosították.

2002-től 2010-ig megint azonos lett a munkahelyünk, s bár az OPKM-ben, később az Oktatókutató és Fejlesztő Intézetben nem egy munkaterületen dolgoztunk, számos közös program adódott. Hatalmas szakmai és önzetlen baráti segítséget nyújtott a Calderoni Elektronikus Forráskezelő és Adatbázis kidolgozásához, amelynek szakmai vezetője voltam, miközben tudományos igazgatóként is rengeteg feladat hárult rám.

Az ő javaslatára fogtam bele 2005-ben a tíz tanulmányt jelentő *Tanszer – Múzeum* sorozatba is, amelyet az internetes *Könyv és Nevelés* lehetőségeinek demonstrálására is szántam. Jáki tanár úr örömmel támogató. Szerencsére az NKA-hoz benyújtott pályázat is sikeres volt; 2010-ig az interneten megjelenő *Könyv és Nevelés* nem csupán egy digitalizált, 1:1 másolata lett a nyomtatott folyóiratnak. Az „eKÉN” szerkezetében új, saját navigációs rendszerrel rendelkező, tartalmában gazdagabb kiadás, amely megfelel a korszerű, elektronikus publikálás követelményrend-

szerének, igazodik az OPKM digitális tartalomszolgáltatási programjához is.

Jáki tanár úrnak mindig sok terve volt; cikksorozatokról, hipermédia szerkezetű problémátörténeti pedagógiai e-tankönyvről, újabb monográfiákról – ezeket szívesen megbeszélte barátaival. Megtisztelő, hogy velem is. Hivatalos elfoglaltsága már nem volt, de gyakran hívták előadást tartani. Kutatta, hogy a fiatalok milyen hatások nyomán váltak olvasóvá vagy az irodalom művelőivé, az iskolai önképzőkörök hogyan segítették az utat „a Parnasszusig”, az irodalmi, társadalmi, politikai sikerekig. Sorra jelentek meg tanulmányai, példaként élénk állítva tudós tanárok, tanár tudósok életét és munkásságát. Olyanokét, mint amilyenek Őt is tartom. Mint minden nemes gondolkodású tudós, kiválasztott volt, betöltötte hivatását a nevelésügyben, és fáradhatatlanul a közjót szolgálta.

Isten áldjon, Tanár úr!

Dr. Nádasi András